

Lausunto

09.08.2024

Asia: VN/17939/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi ruoka-aputoimintaan myönnettäviin valtionavustuksiin

Lausunnonantajan lausunto

Tähän voitte kirjoittaa kommenttinne liittyen asetusluonnoksen 1 §:ään (Soveltamisala)

Asetus linjaa, kuinka kolme miljoonaa euroa jaetaan vuosittain ruoka-aputoimintaan

Kannatamme valtioneuvoston asetusluonnoksen esittämää ruoka-avun valtionavustuksen vahvempaa oikeudellista perustaa. Pidämme tärkeänä, että ruoka-avun tarpeelle sekä sen rahoitukselle etsitään inhimillistä, taloudellista ja kestävää ratkaisua, joka auttaa ruoka-avun tarvisijoita sekä ruoka-aputoimijoita. Tämä on todettu lausunnossamme ruoka-avun valtionavustusten toimintamallista 2023-, joka annettiin 7.3.2023.

Hyvinvointiyhteiskunnassa ruoka-apua ei kuitenkaan tulisi olla, vaan sosiaaliturvaan tulisi tehdä ratkaisuja, jotka takaavat kaikkien kansalaisten riittävän toimeentulon. Jos ihmisten rahat eivät riitä ruokaan, ruoka-apua on kuitenkin järjestettävä ja järjestöjä ja muita toimijoita on tuettava sen käytännön toteutuksessa. Ruoka-avun tulisi olla väliaikaista tukea, ei pysyvä, vuosia kestävä sosiaaliturvan jatke. Tästä syystä hallituksen tulisi seurata ja raportoida vuosittain ruoka-apua saavien henkilöiden määrää ja syitä, minkä vuoksi henkilöt joutuvat turvautumaan ruoka-apuun.

Uutta hankemallia on toteutettu lausuntoa laadittaessa puolisen vuotta 20 eri alueella. Arvioimme vuoden 2023 mukaisesti, että ”hankemalli voi vahvistaa kuntien terveyden edistämisen roolia, tuoda siihen lisäresursseja ja mahdollistaa säästöjä hyvinvointialueen palveluiden näkökulmasta. HVA:n palvelutuotannon yhdistäminen ja jalkauttaminen ruoka-aputoimintaan voidaan nähdä hyvinvointia ja terveyttä edistävänä sekä kustannuksia vähentävänä keinona. Kunnat tuntevat oman alueensa palvelut, järjestöt, seurakunnat ja elinkeinotoimijat. Erityisesti pienten toimijoiden vapaaehtoistoiminnan integrointi kuntavetoiseen valtionavustusmalliin vaatii selkeää työnjakoa ja ruoka-aputoiminnan osaamisen tunnistamista, ja voi onnistuessaan tuottaa lisäarvoa yhteisölle” (järjestöjen kommentit 21.2.2023 annettuun esittelyyn).

Valtionavustus voi hyvällä yhteistyöllä toimia ruoka-avun alueellisen koordinaation peruskivenä

On selvää, että kolmen miljoonan euron vuosittainen ruoka-avun valtionavustus ei ratkaise arviolta 200 000 ruoka-apua tarvitsevan ihmisen toimeentulon riittämättömyyttä ja siitä seuraavaa lisäavun tarvetta. Valtionavustus voi kuitenkin tarjota peruskiven, johon yhdistetään kuntien ja hyvinvointialueiden työpanos ja vastuut, ja jonka varaan rakentuu lähivuosina ruoka-avun alueellinen koordinaatio.

Ruoka-avun valtionavustusasetuksen tulisi ensisijaisesti vahvistaa julkisen sektorin vastuuta avun tarpeessa olevien auttajana sosiaaliturvan ja -työn keinoin. Järjestöillä ja seurakunnilla on tärkeä täydentävä rooli erityisesti vapaaehtoistyön, paikallisten yhteisöllisten ruokailujen sekä poikkeus- ja kriisitilanteissa toteutettavan ruoka-avun keinoin. Tämä mahdollistaa sen, että järjestöt voivat tulevaisuudessa keskittyä entistä enemmän osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseen sekä psykososiaaliseen tukeen, esimerkiksi yksinäisyyden ehkäisyyn.

Tähän voitte kirjoittaa kommenttinne liittyen asetusluonnoksen 2 §:ään (Avustuksen saajat)

Valtionavustushankkeiden kanssa käymiemme keskustelujen perusteella esitämme, että hakijana tulee olla alueen keskuskunta, yhteisesti alueella sovittu kunta tai hyvinvointialue. Olennaista on, että ratkaisu kohtelee kaikkia hyvinvointialueen kuntia ja asukkaita tasapuolisesti ja yhdenvertaisesti. Asetukseen tulisi kirjata yhteistyövelvoite hakijataholle koko hyvinvointialueen kaikkien kuntien ja ruoka-aputoimijoiden kanssa jo avustuksen hakuvaiheessa. Hakemuksessa tulisi olla selvitys alueen kuntien valmiuksista ja tarpeista ruoka-avun järjestämiseen. Samoin kunnille tulee asettaa yhteistyövelvoite osallistua valtionapuhankkeisiin. Hakijan rooli alueen ruoka-aputoiminnan koordinoinnissa tulee myös kirjata asetukseen.

Kuntajohteisessa hankkeessa kuntien ja alueiden yhteistyö on tärkeä elementti. Hyvinvointialue voi sosiaalityön kautta tehdä yhteistyötä kunnan kanssa osana perustehtäviään. Ruoka-apu ei saa kuitenkaan olla hyvinvointityön tai sosiaaliturvan jatke. Ruoka-avulla ei voida korvata lakisääteisiä velvoitteita, kuten täydentävää toimeentulotukea. Valtionavusteisen ruoka-aputoiminnan tulee olla alusta, jota kunnan yhteistyö koordinoi ja tekee yhteistyötä paikallisten ruoka-aputoimijoiden kanssa, ja jossa jalkautuva sosiaalityö etsii avun tarpeessa olevia.

Asetukseen tulee kirjata, että

1. ruoka-avun valtionavustushanke viedään lakisääteisiin hyvinvointialueen kuntaneuvotteluihin, joissa voidaan yhteisesti sopia, kuka ottaa hankevastuun.
2. Tämän jälkeen yksittäiset kunnat huolehtivat siitä, että ruoka-avun valtionavustushanke huomioidaan kuntakohtaisissa hyte-neuvotteluissa.

Tämän kaltaisia suunnitelmia on jo ollut hyvinvointialueilla.

Järjestöjen ja seurakuntien rooli ruoka-apukentällä säilyy edelleen vahvana, vaikka kuntien ja hyvinvointialueiden rooli toiminnan koordinaatiossa kasvaakin. Pidämme tärkeänä, että ruoka-aputoimijoiden autonomia säilyy ja niiden resursseja turvataan myös jatkossa. Kiitämme siitä, että asetus mahdollistaa myös järjestöjen ja seurakuntien saaman rahoituksen.

Avustettavan toiminnan tulee tehdä yhteistyötä alueella toteutettavien, mm. Euroopan sosiaalirahasto plussasta rahoitettavien aineellisen avun maksukorttien jakamisessa.

Valtakunnallisten kattojärjestöjen rooli omien paikallisten jäsenyhdistysten tukemisessa on keskeinen. Valtakunnallinen järjestöyhteistyö ja koordinointi varmistaa yhtenäisen ja laadukkaan ruoka-aputoiminnan koko maassa ja tukee alueellisten kumppanuuksien kehittämistä ja siten myös kuntien ja hyvinvointialueiden järjestöyhteistyötä. Erityisesti ruoka-aputoiminnan kehittäminen edellyttää toimijoiden tiivistä yhteistyötä valtakunnallisella tasolla. Valtakunnallinen koordinaatio sujuvoittaa toimintaa myös mahdollisissa häiriötilanteissa ja niihin varautumisessa.

Tähän voitte kirjoittaa kommenttinne liittyen asetusluonnoksen 3 §:ään (Avustettava toiminta)

Hankehallinnoijan ruoka-aputoiminnan koordinaatiota katetaan alueelle myönnettävästä valtionavustuksesta. Tämä on perusteltua, jotta yhteistyötä osatoteuttajien kanssa voidaan ylläpitää ja tehdä tavoitteellisesti. Pääasia on, että raha kohdentuu varsinaiseen ruoka-aputoimintaan. Eräeseen hankkeeseen on vuonna 2024 kohdennettu esimerkillisesti kuntien resursseja ja vastuuta: hankekoordinaattorin 0,5 htv rahoitetaan osin ruoka-avun valtionavustuksen, osin keskuskunnan budjetista. Lisäksi kukin mukana oleva kunta on mitoittanut hankkeeseen kunnan hyte-henkilöstölle 0,5 htv. Tämä vahvistaa julkisen hallinto-osaamisen ja julkisen tehtävän yhteistyötä. Mainitun mallin laajempi soveltaminen alueilla voisi tuoda tasapainoa hankehallintaan. Kunta on neutraali ja tasa-arvoinen toimija, joka tuntee paikalliset elinkeinotoimijat, järjestötoimijat ja kuntakumppaninsa. Kuntien roolia vahvistaisi se, jos kunnat sisällyttäisivät ruoka-avun osaksi yhteistyötään ja resursoisivat työn annetun esimerkin mukaisesti omarahoitteisesti.

Tähän voitte kirjoittaa kommenttinne liittyen asetusluonnoksen 4 §:ään (Valtionapuviranomainen)

-

Tähän voitte kirjoittaa kommenttinne liittyen asetusluonnoksen 5 §:ään (Valtionavustuksen hakeminen)

Ruoka-avun valtionavustuksen saamisen ehdoissa tulee huomioida ruoka-avun tarpeen kuntakohtainen seuranta eli hakemuksesta tulee käydä ilmi, että ruoka-avun tarpeen tilannekuvaa seurataan tavoitteellisesti. Mittariston tulee olla yhtenäinen kaikille alueellisille hankkeille, sen lähde tulee olla valtionavustusviranomaisena toimiva THL ja mittariston tulee olla käytettävissä jo vuoden 2024 hakemuksessa. Kunnan tulee tietää, minkä verran sen asukkaista on ruoka-avun tarpeessa,

jotta se pystyy vaikuttamaan huono-osaisuuden vähenemiseen ja kuntalaisten ohjaamiseen tarvitsemiinsa palveluihin yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa. Seuranta tehdään yhteistyössä osatoteuttajien kanssa.

Tähän voitte kirjoittaa kommenttinne liittyen asetusluonnoksen 6 §:ään (Avustuksen määrä)

Ruoka-avun valtionavustuksen tulee mahdollistaa ruoka-apua tarvitsevien henkilöiden yhdenvertainen kohtelu asuinpaikasta riippumatta. Väestömäärään perustuva avustusmalli asettaa hyvinvointialueet, kunnat ja niiden asukkaat keskenään eriarvoiseen asemaan sekä voi osaltaan syventää eriarvoisuutta ja sosioekonomisia terveyseroja. Väestömäärään perustuva avustus kohdentuu ruoka-avun tarpeen kannalta tehottomasti. Ruoka-apua ei jokaisella alueella tarvita samassa suhteessa, eikä sen tarvetta voi suoraan laskea väestömäärän pohjalta. Pienillä vähäväkisillä alueilla sijaitsevilla pienillä kunnilla ei ole toteuttajia eikä resursseja. Ruoka-apua tulee olla saatavilla valtakunnallisesti siellä, missä sitä tarvitaan, tehokkaasti resursseja hyödyntäen.

Lausunnon allekirjoittaneet toimijat painottavat, että rahoituksen jaossa tulee huomioida väestömäärän sijaan huono-osaisuutta ja sen eri ulottuvuuksia tarkastelevat mittarit, joita ovat mm. alueen työttömyysaste, pitkäaikaistyöttömien määrä, lapsiköyhyys, sosiaalityön tarve, perustoimeentulon ja asumistuen käyttö sekä erilaiset terveystunnarit. Lisäksi alueelliset ja maantieteelliset erityispiirteet, kuten pitkät etäisyydet Lapissa ja Itä-Suomessa, aiheuttavat toimintaan lisäkuluja. Mittareiden määrittelyssä olisi hyvä hyödyntää esimerkiksi THL:n osaamista varsinkin tilanteessa, jossa se luonnoksen mukaan toimisi valtionavustusviranomaisena.

Tähän voitte kirjoittaa kommenttinne liittyen asetusluonnoksen 7 §:ään (Avustuspäätös)

-

Tähän voitte kirjoittaa kommenttinne liittyen asetusluonnoksen 8 §:ään (Hyväksyttävät kustannukset)

Hyväksyttäviin kustannuksiin tulisi huomioida myös osatoteuttajien henkilöstö- ja hallintokulut sekä tietyissä tilanteissa käytännön toteutukseen liittyvät kulut. (esim. hävikin noutaminen lyhyellä varoitusajalla ja muut vastaavat tilanteet, toisen osatoteuttajan avustaminen hallinnollisissa tehtävissä jne.). Tällä varmistettaisiin laadukas ruoka-aputoiminta, vapaaehtoisten ja muiden toimijoiden riittävä perehdytys ja osaaminen ja minimoitaisiin mm. elintarvikkeiden säilyttämiseen liittyviä riskejä. Asetusluonnoksessa kylmäkuljetuskalusteiden sekä jakeluautojen leasing- ja käyttökustannukset, perustelumuistossa jopa kylmäkuljetusauton hankkiminen, sisältyisivät hyväksyttäviin kustannuksiin. Suurten hankintojen, kuten kylmäkuljetusautojen kohdalla olisi hyvä edellyttää toimijoiden yhteishankintaa ja/tai -käyttöä. Tällöin hankinnat tulevat tehokkaasti käyttöön ja hyödyntävät suurempaa joukkoa toimijoita.

Tähän voitte kirjoittaa kommenttinne liittyen asetusluonnoksen 9 §:ään (Kirjanpito)

-

Tähän voitte kirjoittaa kommenttinne liittyen asetusluonnoksen 10 §:ään (Voimaantulo)

-

Tähän voitte kirjoittaa mahdollisia muita huomioita ja kommentteja

Kunnioitavasti

Suomen Punainen Risti

Kirkkopalvelut ry/Ruoka-apu.fi

Sininauhaliitto ry

Ahovuori Kristiina

Suomen Punainen Risti - Kirkkopalvelut ry/Ruoka-apu.fi, Sininauhaliitto ry